

Tuinen voor de welgestelde middenklasse: villa aan de Prinses Marielaan, Amersfoort, circa 1914. Bron: Collectie Archief Eemland

Meer tijd en geld voor een eigen siertuin. Dubbele villa aan de Huygenslaan, Amersfoort, circa 1895. Bron: Collectie Archief Eemland

Luchtfoto van tuindorp Vreewijk, Rotterdam, circa 1950. Bron: www.dekunstclub.nl

Door de eeuwen heen is er altijd getuinierd in stadstuinen en ‘speeltuinen’, de volkstuin avant la lettre voor gegoede middenstand en elite. Maar pas vanaf de twintigste eeuw werd het hebben van een siertuin in de breedte van de samenleving gemeengoed.

Tekst - Korneel Aschman

BURGERS EN ARBEIDERS GAAN TUINIEREN

Eind negentiende eeuw groeide in Nederland het aantal mensen dat zich tijd en geld kon veroorloven om een siertuin te hebben. Een welgestelde middenklasse ging in de nieuwe woonwijken en villaparken bij de stad wonen, of ging forensen vanuit verder weg gelegen villadorpen. Bij deze huizen kwamen tuinen met voornamelijk een sierfunctie.

Daarnaast werd in die tijd door bijvoorbeeld de ‘Volksbond tegen Drankmisbruik’ gratis grond aan arbeiders gegeven. Deze tuinen voor het volk dienden in eerste instantie tot morele verheffing en later gewoon tot ontspanning van de hard werkende mens. Vanaf halverwege de negentiende eeuw stichtten diverse fabrikanten nabij hun fabriek een tuindorp voor hun arbeiders. In de twintigste eeuw lieten ook steden een hele wijk als tuindorp uitvoeren. Veel stadsmensen kregen hierdoor de beschikking over een eigen tuin. In deze ‘arbeiderstuinen’ was de inrichting veelal een combinatie van moes- en siertuin.

Minder ruimte vraagt andere planten

Op sommige plaatsen werden buitenplaatsen omgevormd tot villawijk, zoals Duin en Daal bij Bloemendaal. De aanwezigheid van bewaard gebleven oude bomen gaf de wijk uitstraling, maar voor de tuinen ook beperkingen door de vele schaduw. De inrichting en sfeer van deze villatuinen werden dan ook anders dan de tuinen in de nieuwe stadsuitbreidingen.

Bij veel stadsvilla's was de tuin in verhouding tot het huis erg klein. De architect van het huis deed dikwijls ook ontwerpspraken voor de bescheiden buitenruimte. Hierdoor ontstond qua architectuur eenheid tussen de binnen- en buitenruimte. De invulling van de beplanting werd door de architect doorgaans slechts op hoofdlijnen beschreven. Hiervoor kon de eigenaar teruggrijpen op tuinarchitecten en hoveniers of zelf aan de slag gaan.

Door deze toename van particuliere tuinen steeg de vraag naar tuinplanten. Zowel in aantal als in toepasselijk assortiment. De nieuwe groep tuineigenaars had geen tuinpersoneel in dienst, en zelf geen tijd voor bijvoorbeeld de bewerkelijke eenjarigenperken die in de negentiende eeuw in de mode zijn. Het assortiment verschoof daarom naar de minder bewerkelijke vaste planten. Het aantal plantenkwekers nam toe en ging kweken voor deze nieuwe markt. Rond de eeuwwisseling zijn in kwekerscatalogi, zoals die van Moerheim in Dedemsvaart, voor het eerst pagina's opgenomen met vaste planten en siergrassen.

Tuinbezitters op zoek naar kennis

Veel nieuwe tuinbezitters zochten kennis over aanleg en onderhoud van hun buitenruimte. Daar is begin twintigste eeuw breed op ingespeeld. Er verschijnen voorbeeldboeken en tijdschriften voor particuliere tuineigenaren en er ontstaan verenigingen voor tuin- en plantenliefhebbers. Bestaande tijdschriften en verenigingen gaan zich ook richten op deze ‘modale’ tuinbezitters. Zo worden steeds meer particulieren lid van de, vanaf

‘De Siertuin’ met ontwerpen voor villatuinen en ‘Boomen en heesters’. Bron: auteur

1923 Koninklijke, Maatschappij van Tuinbouw en Plantkunde (KMTP). Deze beroepsvereniging was in 1872 opgericht om de tuinbouw in Nederland een gezamenlijk gezicht te geven en adviseerde de overheid over onder meer het tuinbouwonderwijs. In latere decennia raakte de KMTP deze adviesfunctie kwijt en wordt de vereniging onmisbaar in de kennisuitwisseling tussen professionals en particulieren en tussen particulieren onderling.

Professionals herijken zich

Het aantal tuinarchitecten, waarvan diversen een eigen kwekerij hadden, groeide mee. Hiertoe werd in 1922 de Bond voor Nederlandse Tuinarchitecten opgericht. Dit leidde tot de introductie van de opleiding tot landschapsarchitect aan de Rijks-tuinbouwschool in Wageningen. Sinds 1897 werd hier al tuinarchitectuur gedoceerd. De toenmalige hoofddocent Henri Hartogh Heys van Zouteveen maakte zich zorgen over het ontwerpniveau voor particuliere tuinen. Om de vormgeving van siertuinen op een hoger plan te tillen, schreef hij boeken voor vakmensen en liefhebbers, zoals ‘De Siertuin’ en ‘Boomen en heesters in parken en tuinen’.

Deze boeken geven een mooi inkijkje in de vormgeving en beplanting die gewaardeerd werden in de tijd dat tuinieren een hobby kon worden van velen.

